ברטנורא על מסכת מכות

פירוש רבי עובדיה מברטנורא

geulaquiz.com

פרק א

א **כיצד העדים נעשים זוממין.** הכי קאמר, אותן עדים שנמצאו זוממין ואין עושין בהן דין הזמה, כלומר שאין מקיימין בהם ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו, כיצד הן נעשים זוממים:

מעידין אנו באיש פלוני. כהן:

שהוא בן גרושה. בפנינו נתגרשה אמו קודם שנולד והרי הוא חלל:

אין אומרים. אם הוזמו והם כהנים יעשה זה בן גרושה לקיים בו כאשר זמם, דהא כתיב (דברים י״ט) ועשיתם לו כאשר זמם, לו ולא לזרעו. ואם תעשהו חלל והוא כהן, פסלת את זרעו לעולם. ואם תאמר נפסול אותו לבדו ולא זרעו, בעינן כאשר זמם לעשות וליכא, שהרי הוא זמם לפסול הנידון ואת זרעו:

אלא לוקה ארבעים. דאמר קרא (שם כ״ה) והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע, משום דהרשיעו את הרשע, והיה אם בן הכות הרשע, אלא, עדים שהרשיעו את הצדיק ואתו עדי אחריני והצדיקו את הצדיק דמעיקרא ושוינהו להנך רשעים, והיה אם בן הכות הרשע:

אין אומרים יגלה זה. דכתיב ברוצח (שם י״ט) הוא ינוס, הוא ולא זוממיו:

שגירש את אשתו. בפנינו ביום פלוני, וזה אומר לא גרשתי ואיני חייב לה כתובה:

והלא בין היום ובין למחר. כלומר מה ישלמו לו, אם תאמר כל הכתובה, והלא שמא ימות או שמא יגרשנה היום או למחר וסופו ליתן לה, נמצא שלא היו מפסידין אותו כלום:

אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו. מספק. שאם נתאלמנה או נתגרשה יטלנה לוקח, ואם מתה יירשנה בעלה ויפסיד מעותיו שנתן, וכך יתנו העדים לבעל:

ב **שלא השם המחייבו מלקות.** לא המקרא המחייבו מלקות מחייבו תשלומין. מלקות, מלא תענה. תשלומין, מועשיתם לו כאשר זמם:

כל המשלם אינו לוקה. דכתיב כדי רשעתו, על רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו על שתי רשעיות. ומדקאמרי רבנן משלם ואינו לוקה ולא אמרי לוקה ואינו משלם, שמע מינה דכל היכא דאיכא תרתי מלקות ותשלומין לא אמרינן ילקה ולא ישלם אלא משלם ואינו לוקה. וכן הלכה:

ג **משום לא תענה.** שהרי כשאי אפשר לקיים בעדים ועשיתם לו כאשר זמם, כגון מעידים אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה, לוקים העדים משום לא תענה, הכא דאיכא אזהרת לא תענה ואיכא נמי כאשר זמם, לוקים שמונים. ואין הלכה כר׳ מאיר:

משלשין בממון. עדים זוממין שחייבין בתשלומין משלמין הממון לפי מספר העדים. אם היו שלשה עדים והוזמו, כל אחד משלם שליש הממון שהיו רוצים להפסידו:

ואין משלשין במכות. שאין כל אחד מהעדים לוקה שליש מלקות, אלא כל אחד לוקה ארבעים. דבעינן ועשיתם לו כאשר זמם, וכל אחד מהם מבקש להלקות הנדון מלקות שלם. וממון מצטרף, כשיתן כל אחד מהם שליש הרי קיבל מה שרצו להפסידו בין כולם, אבל מכות לא מצטרפין:

ד **עד שיזומו עצמן.** שיזומו אותן בעסקי גופן, לא בעסקי ההורג [וההרוג], כדמפרש ואזיל. ונפקא לן מקרא דכתיב (דברים י״ט) והנה עד שקר העד, עד שיהיה השקר בגופן של עדים:

ה **ואפילו היו מאה.** כתות שהעידו זו אחר זו בעדות אחת וכת אחת הזימה את כולן, כולן יהרגו:

איסטטית היא זאת. כלומר זאת הכת סרה וסטיא היא, שכך נטלו עצה ביניהן להזים כל הבא להעיד בעדות זאת. פירוש אחר איסטסית היא זו, וכי עדות זו יורה של איסטיס היא שצובעת כל הנוגע בה:

ואינה נהרגת אלא כת ראשונה בלבד. דסבירא ליה לר׳ יהודה דלאחר דאתזמא לה כת ראשונה, תו לא מקבלים סהדותא דכת שניה דאתיא לאסהד בתרה, ואי אסהדה ואיתזמא לא קטלינן לה, דלא קרינן לה ועשיתם לו, דהא לא קטלינן אפומה. ואין הלכה כר׳ יהודה:

ו **עד שיגמר הדין.** של הנדון. שיהרג על פיהן, ואחר כן הוזמו:

ז **ומנין אפילו מאה.** ששנים מזימין מאה שהעידו יחד:

מה שנים אינן נהרגין עד שהוזמו שניהן. דכתיב (דברים י״ט) והנה עד שקו׳ העד, ואמר מר, כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד:

עד שיהיו שלשתן זוממין. והוא שהעיד כל אחד בתוך כדי דיבור של סיומו של חברו. אבל אם העידו שנים ולאחר זמן העידו האחרים, הרי הן שתי כתות לכל דבר:

רבי עקיבא אומר לא בא השלישי אלא להחמיר עליו. שלא תאמר הואיל ובלא השלישי היתה העדות מתקיימת לא יעשו בו דין הזמה, למדך הכתוב שאף הוא נדון:

על אחת כמה וכמה. שמדה טובה מרובה על מדת פורענות:

ח **במה דברים אמורים בדיני נפשות.** דכתיב (במדבר ל״ה) והצילו העדה, ומהדרינן אזכותא:

אחד דיני ממונות. נמי עדותן בטלה:

בזמן שהתרו בהן. בדיני נפשות איירי. כלומר, כי אמרינן דבטלה, זהו בזמן שהקרוב או הפסול נשתתף מתחלה להיות מן המתרין בעובר עבירה, אבל אם לא התרו בהן ולא כיון להיות עד בדבר, לא בטלה עדות האחרים בשביל ראייתו של זה. והלכה כרבי:

ט **ואחד מתרה בו באמצע.** המתרה מצטרף עם הכת של עדים, שהוא רואה אותם והם רואים אותו בשעת ההתראה. לפיכך אם היו שתי הכתות שבשתי החלונות רואים אותו, מצטרפים אלו עם אלו והם כולם עדות אחת:

הוא והן נהרגין. הוא נהרג דאכתי איכא כת אחת שלא הוזמה, והם הניזמין נהרגין שהרי הוזמו:

שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן. שצריכין שיהיו הדיינים מכירים בלשון העדים. ולא יצטרכו להעמיד מליץ בינותם. וכן הלכה:

י **סנהדרין.** הסמוכים בארץ, יש להן רשות לדון דיני קנסות ודיני נפשות, בין בארץ בין בחוצה לארץ, כל זמן שיש ב״ד הגדול בלשכת הגזית. שנאמר (דברים י״ז) לבלתי שמוע אל הכהן או אל השופט, בזמן שיש כהן מקריב על גבי מזבח יש שופט שדן דיני נפשות, בזמן שאין כהן אין שופט:

סנהדרין ההורגת אחת בשבוע. אחת לשבע שנים:

נקראת חובלנית. שצריך שיהיו מתונים בדין, ויחזירו בדיני נפשות לזכות:

לא נהרג אדם מעולם. שיבדקו העדים בדבר שלא ידעו להשיב. אם רוצח הוא, מה ראיתם, טריפה הרג או שלם הרג, ואם תמצא לומר שלם הרג, שמא במקום סייף נקב היה. ואם מגלה עריות הוא, ראיתם כמכחול בשפופרת:

אף הן מרבים שופכי דמים. מתוך כך אין מכלין הרשעים ומרבים לשפוך דם:

פרק ב

א **אלו הן הגולין.** היה מעגל במעגילה. אבן חלקה עגולה שמעגלין אותה על גבי הסיד או הטיט שבעלייה להשוות הסדקים:

היה משלשל בחבית. מלמעלה למטה:

אבל אם היה מושך במעגילה. ממטה למעלה:

כל שבדרך ירידתו גולה. דכתיב (במדבר ל״ה) ויפל עליו, עד שיהא דרך נפילה. וכל, לאתויי אפילו ירידה שהיא לצורך עלייה:

נשמט הברזל מקתו. מבית יד שהוא תקוע בו:

רבי אומר אינו גולה. רבי סבר ונשל הברזל מן העץ זה עץ המתבקע, ולא עצו שהוא תקוע בו. ורבנן סברי מן העץ, מעצו שהוא תקוע בו. והלכה כחכמים. דעץ המתבקע כח כחו הוא, וע״י כח כחו אינו גולה:

ב **זרק את האבן לרשות הרבים.** ואע״ג דקרוב למזיד הוא, שהיה לו לחשוב שבני אדם מצוים ברשות הרבים תמיד, הכא עסקינן באשפה העשויה ברשות הרבים להפנות בה בלילה, ואינה עשויה להפנות בה ביום וזמנין דמקרי דיתיב בה, ומשום הכי גולה, דלאו פושע הוא ולא אנוס גמור הוא:

והוציא הלה את ראשו וקבלה פטור. דכתיב (דברים י״ט:ה׳) ומצא את רעהו, פרט לממציא את עצמו:

אם יש רשות לניזק. שנתן לו בעל הבית רשות ליכנס:

מה חטיבת עצים רשות. דאי בעי עייל לחטוב ואי בעי לא עייל:

יצא האב הרודה את בנו. דמצוה קא עביד:

ג **האב גולה על ידי בנו.** כשלא הכהו ללמדו תורה או מוסר או אומנות:

הכל גולים על ידי ישראל. ואפילו עבד או כותי:

חוץ מעל ידי גר תושב. שאם הרג בן ישראל בשוגג, אינו גולה אלא נהרג:

הסומא אינו גולה. דכתיב (במדבר ל״ה) בלא ראות, פרט לסומא:

רבי מאיר אומר גולה. בלא ראות לרבות את הסומא. ואין הלכה כר״מ:

השונא. כל שלא דבר עמו שלשה ימים מחמת איבה. ואין הלכה לא כר׳ יוסי ברבי יהודה ולא כר׳ שמעון, אלא השונא אינו נהרג ואינו נקלט, שחזקתו שהוא קרוב למזיד:

ד **להיכן גולין לערי מקלט.** ומ״ב עיר של לוים נמי כולן קולטות אלא שאלו שש ערי מקלט בין נכנס שם רוצח לדעת שתקלטנו ובין נכנס שלא לדעת, קולטות. ושנים וארבעים עיר, לדעת קולטות, שלא לדעת אינן קולטות, ואם הרגו גואל הדם לשם פטור:

ה **ומכוונות היו להן הדרכים.** שהיו עושים הדרכים שיהו מכוונות לערי מקלט שלא יהא הרוצח תועה בדרך. ומקלט מקלט היה כתוב על פרשת דרכים, כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם:

וידברו אליו. מדברים לגואל הדם אל תנהוג מנהג של שופכי דמים, בשגגה בא מעשה זה לידו:

הוא מדבר על ידי עצמו. אין תלמידי חכמים נזקקין לדבר לגואל הדם בעבורו, אלא הוא טוען טענות לעצמו. ואין הלכה כר׳ מאיר:

ו **ואחד המרובה בבגדים.** שאחר שנגנזה צלוחית של שמן המשחה לא היה מתחנך להיות כהן גדול אלא בלבישת שמונה בגדים:

ואחד שעבר ממשיחתו. שאירע קרי לכהן גדול ביום הכיפורים ומינו אחר תחתיו. במיתת כל אחד מאלו הוא חוזר, אע״פ שהאחר חי. דשלש פעמים כהן גדול כתיב בפרשה:

רבי יהודה אומר אף משוח מלחמה. דקרא אחרינא כתיב (במדבר ל״ה) לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן. ורבנן, כיון דלא כתיב בההוא קרא הכהן הגדול לא דרשי ליה. והלכה כחכמים:

שלא יתפללו על בניהם שימותו. והם פשעו, שהיה להם לבקש רחמים על דורם שלא יארע בהן תקלה ולא בקשו:

משנגמר דינו. לגלות. דמשנגמר דינו ועומד לגלות כאילו גלה:

ז **נגמר דינו בלא כהן גדול.** שלא היה כהן גדול בעולם:

לא לעדות מצוה. כגון לעדות החודש:

וכל אדם. חוץ מגואל הדם שהרגו חוץ לעיר מקלטו אינו חייב עליו, דכתיב (שם) אין לו דם, וגואל הדם רשות בידו להרגו. והלכה כר׳ עקיבא. והני מילי, שיצא מזיד. אבל יצא שוגג, כל אדם שהרגו נהרג עליו:

הכל הולך אחר הנוף. בגמרא מפרש דאף אחר הנוף קאמר, שאם היה עיקרו בתוך התחום של ערי מקלט ונופו נוטה חוץ לתחום, כיון שנכנס תחת נופו, נקלט, הואיל ועיקרו לפנים שדינן נופו בתר עיקרו. ואי עיקרו בחוץ ונופו בפנים, כי היכי דבנופו לא מצי קטיל ליה, בעיקרו נמי לא מצי קטיל ליה, דשדינא עיקרו בתר נופו לחומרא:

ח **מעלים היו שכר ללוים.** בארבעים ושתים עיר שגם הם קולטות, מעלה הרוצח שכר לבעה״ב שהוא דר בו:

רבי מאיר אומר וכו׳ ואין הלכה כר׳ מאיר. ודוקא במ״ב עיר, אבל בשש ערי מקלט כולי עלמא מודו שאין מעלה שכר לבעה״ב:

לא היה חוזר לשררה שהיה בה. דכתיב (ויקרא כ״ה:מ״א) ושב אל משפחתו ואל אחוזת אבותיו ישוב, למשפחתו הוא חוזר, ואינו חוזר למה שהוחזקו אבותיו. ואין הלכה כר״י:

פרק ג

א **אלו הן הלוקין.** אלו לאו דוקא, דתנא ושייר לוקין טובא. אלא תנא חייבי כריתות, לאשמועינן דיש מלקות בחייבי כריתות. ותנא אלמנה וגרושה, לאשמועינן אלמנה והיא גרושה חייבין עליה משום שני שמות. ותנא טבל ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו, דלא מפרשא אזהרה דידהו בהדיא. וכן הקדש שלא נפדה. ואיידי דתנא הקדש, תני מעשר שני, דתרווייהו מלקות דידהו משום מחוסרי פדייה. וכן ברובן איכא צד חידוש:

נתינה. מן הגבעונים היא. ומלקות דידה מלא תתחתן בם:

אלמנה. שנתאלמנה מאיש אחר, והיא גרושה, חייב עליה שני מלקיות:

משום שני שמות. משום שני אזהרות. ששניהם מפורשות במקרא, ואזהרה אתרווייהו קאמר:

גרושה. והיא חלוצה, אינו חייב עליה משום שני שמות. שהחלוצה אינו כתובה, אלא מרבויא מייתינן לה, דתניא, גרושה אין לי אלא גרושה חלוצה מנין, תלמוד לומר ואשה:

ב **המפטם את השמן.** העושה שמן דוגמת שמן המשחה:

והסך בשמן המשחה. שעשה משה רבינו ע״ה:

אכל טבל. אזהרתיה מלא יחללו את קדשי בני ישראל אשר ירימו (ויקרא כ״ב:ט״ו), בעתידין לתרום הכתוב מדבר:

ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו. שאף הוא במיתה כטבל, דכתיב (במדבר י״ח:כ״ז) ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וגו׳:

ומעשר שני שלא נפדה. מעשר שני שנטמא ואפילו הוא בירושלים אסור לאוכלו עד שיפדה, והאוכלו בירושלים עד שלא נפדה לוקה. ואזהרתו מולא בערתי ממנו בטמא (דברים כ״ו), בין שאני טמא והוא טהור בין שאני טהור והוא טמא. ומנין למעשר שני שנטמא שפודין אותו בירושלים, שנאמר (שם י״ד) כי לא תוכל שאתו, פירוש, לא תוכל לאכלו, כדכתיב (בראשית מ״ג:ל״ד) וישא משאות מאת פניו:

והקדש שלא נפדה. לא כתיב ביה לאו בהדיא, אלא אתיא אזהרה דידיה גזירה שוה דחטא חטא מתרומה. ואע״ג דמיעט רחמנא ומתו בו, ולא במעילה, ממיתה מיעטיה ולא מאזהרה:

באוכל נמלה שהוא חייב. משום שרץ השורץ על הארץ (ויקרא י״א:כ״ט), ואע״ג דלית בה כשיעור:

אף חטה אחת כברייתה. ולית הלכתא כר׳ שמעון. דלא קרינן בריה אלא לבריה שיש לה נשמה בלבד:

ג **עד שלא קרא עליהם.** ארמי אובד אבי וגו׳. אבל לאחר שקרא עליהם, אינו לוקה אם אכלן, לפי שהן ממונו של כהן. וזו דברי ר׳ עקיבא. אבל חכמים אומרים, ביכורים הנחה מעכבת בהן, קריאה אין מעכבת בהן, והאוכלן אחר הנחה בעזרה אע״פ שעדיין לא קרא עליהן אינו לוקה. והלכה כחכמים. ואזהרתן מדכתיב (דברים י״ב:י״ז) לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וגו׳ ותרומת ידיך, ואמר מר, ותרומת ידיך אלו הביכורים, דאילו תרומה אינה טעונה הבאת מקום. וביכורים נמי אינו לוקה עליהן אלא אם אכלן אחר שראו פני ירושלים קודם הנחתן בעזרה, אבל אכלן בגבולין קודם שיכנסו לירושלים אינו לוקה:

קדשי קדשים חוץ לקלעים קדשים קלים חוץ לחומה. כל הני אזהרתן מלא תוכל לאכול בשעריך וגו׳ וכל נדריך אשר תדור. שכל אכילה חוץ למקום הקבוע לה מקרי אכילת שעריך:

ומעשר שני. לעיל תנן מעשר שני טמא שלא נפדה, כדפרשינן. והכא תנן מעשר שני טהור שאכלו חוץ לחומה. ודוקא שאכלו חוץ לחומה אחר שראה פני ירושלים הוא שלוקה, אבל האוכל מעשר שני בגבולים קודם שיכנס לירושלים אינו לוקה, דכתיב (שם) לפני ה׳ אלהיך תאכלנו, ואח״כ לא תוכל לאכול בשעריך:

המותיר. אינו לוקה, דכתיב (שמות י״ב:י׳) לא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו, בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה, לומר אם עברת על לאו, קיים עשה שבה ואינך לוקה. ועוד, לא תותירו הוי לאו שאין בו מעשה, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו:

והשובר. עצם בפסח טמא אינו לוקה. דאמר רחמנא (שם) ועצם לא תשברו בו, בכשר ולא בפסול:

ד **לוקה ואינו משלח.** דסבירא ליה לר׳ יהודה שלח תשלח מעיקרא משמע. ואע״ג דכתיב שלח תשלח אחר לא תקח, לאו למימרא דאם לקחת תשלח, אלא לא תקח אבל שלחנה קודם לקיחה. ואין זה לאו הניתק לעשה:

וחכמים אומרים משלח ואינו לוקה. קסברי שלח לאחר לקיחה משמע, והוי לאו הניתק לעשה. והלכה כחכמים:

כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה. שאמרה תורה אם עברת על לאו קיים העשה, כגון לא תקח האם על הבנים, ואם לקחת שלח תשלח. לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו, ואם באת והעבטת עבוטו השב תשיב לו את העבוט. כל אלו, אם קיים העשה, אינו לוקה. אבל לא קיים העשה, כגון שלקח האם על הבנים ושחטה או שמתה, לקח העבוט מביתו ונשרף שאינו יכול לקיים העשה, הרי זה לוקה:

ה **הקורח קרחה.** משום דמחייב על כל קרחה וקרחה ועל כל שריטה ושריטה ועל כל פאה ופאה, מה שא״כ באוכל חלב וחלב, משום הכי תנינהו במתניתין. אבל שאר לאוי גרידי שאין בהן חידוש לא תנא:

קרחה. על מת. כדכתיב (דברים י״ד:א׳) ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת. ואע״ג דגבי כהנים לא כתיב על מת, כבר למדו בגזרה שוה מקרחה קרחה, מה בישראל על מת, אף בכהנים על מת. ושיעור קרחה כגריס:

המקיף את ראשו. משוה צדעיו לאחורי אזנו ופדחתו. ואפילו על גילוח שבמספרים שאין בו השחתה חייב על פאת הראש, דדוקא בזקן כתיב השחתה

ואינה אלא בתער, אבל בפאת הראש הקפה כתיב, בכל ענין שהוא מקיף חייב:

שריטה אחת על חמשה מתים או חמש שריטות על מת אחד. דכתיב (ויקרא י״ט:כ״ח) ושרט לנפש לא תתנו, לחייב על כל שריטה ושריטה ועל כל נפש ונפש, ואע״פ שלא היתה שם אלא התראה אחת והיו כל חמש שריטות בבת אחת, חייב:

על הראש שתים. אחת על ימין ואחת על שמאל:

ועל הזקן שתים מכאן ושתים מכאן. מקום חיבור הסנטר לעצם, אחת מימין הסנטר ואחת משמאלו, ושבולת הזקן באמצע, הרי שלש, וחיבור הצדעים מכאן ומכאן הרי חמש. לחי העליון המחובר לצדעים ולחי התחתון שבימין, ולחי העליון והתחתון שבשמאל, הרי שתים מכאן ושתים מכאן, וסוף הזקן שהשער יוצא ממנו כעין שבולת, לפיכך נקרא שבולת הזקן, הרי זה חמש:

אינו חייב אלא אחת. דכיון דלאו אחד הוא, הרי הוא כאוכל שתי זיתים של חלב בהתראה אחת:

עד שיטלנו בתער. אפאת זקן קאי, דכתיב ביה גילוח והשחתה:

מלקט. כלי העשוי כעין מלקחים, ללקט את השער:

רהיטני. הוא מעצד בלשון מקרא. כלי שבו מחליק חרש עצים פני הלוח. ואין הלכה כר׳ אליעזר:

ו **כתובת קעקע.** מקרע בסכין על בשרו כעין אותיות, ואח״כ ממלא את הקרעים דיו או כחול:

כתב. על בשרו בדיו או בכחול ולא קרע בסכין, או קרע בסכין ולא מילא בדיו או בכחול,

אינו חייב עד שיכתוב ויקעקע. לישנא דקרא נקט, דכתיב כתובת קעקע, כתיבה ברישא והדר קעקע. אבל לעולם הקעקע תחלה ואח״כ הכתב. וקרא הכי משמע, וכתובת בתוך הקעקע לא תתנו בכם:

שיכתוב שם השם. בגמרא מפרש דשם עבודה זרה קאמר. הכי מפרש לקרא, לא תתנו בכם שם עבודה זרה, כי אני ה׳ ולא תשתפו אחרים עמי. ואין הלכה כר׳ שמעון:

ז **אינו חייב אלא אחת.** על מה ששתה תוך כדי דיבור של התראה. ואם היה לפניו כלי שיש בו כמה רביעיות יין ואמרו לו אל תשתה כלי זה שיש בו כך וכך שעורים שתלקה כך וכך מלקיות, חייב על כל שיעור ושיעור, אע״פ שלא התרו בו אלא התראה אחת:

ח **והוא פושט ולובש.** ולא פושט לגמרי, אלא כיון שהוציא ראשו והחזירו חייב. ובגמרא קאמר דאינו פושט ממש, אלא ששהה בין התראה להתראה כדי לפשוט וללבוש, הוי כפושט וחוזר ולובש וחייב על כל התראה והתראה:

ט **תלם אחת.** שורה אחת של שדה.

וחייב עליו משום שמונה לאוין. והוא שהתרו בו על כולם:

והן מוקדשים. שור קדשי מזבח, וחמור קדשי בדק הבית. ובשור אית ביה לאו דלא תעבוד בבכור שורך, ובחמור אזהרה דמעילה ונפקא לן חטא חטא מתרומה, ולאו דלא תחרוש בשור ובחמור יחדיו, הרי כאן שלשה לאוין:

וכלאים בכרם. על ידי שחורש מחפה חטה ושעורה וחרצן בעפר, ועובר משום לא תזרע כרמך כלאים. דקיי״ל המחפה בכלאים לוקה, אע״פ שלא זרען, אלא חפה עפר עליהן, הרי זה ארבעה לאוין. והרמב״ם חשב כלאים בכרם, שני לאוין. אחד משום כלאי זרעים, שהן שני מיני זרעים, חטה ושעורה, וחד משום כלאי הכרם בשביל החרצן, ולא חשיב מוקדשים של שור וחמור אלא ללאו אחד:

שביעית. שבת לה׳ שדך לא תזרע:

ויו״ט. כל מלאכת עבודה לא תעשו:

כהן ונזיר. והוא בבית הקברות. וקעבר לנפש לא יטמא בעמיו האמור בכהנים, ועל נפש מת לא יבוא האמור בנזיר:

אף הלובש כלאים. בשעה שהיה חורש:

אינו מן השם. לאו של לבישת כלאים אינו בשביל התלם:

אף כהן ונזיר דחשבתו לאו, אינו בשביל חרישה אלא בשביל הליכה למקום טומאה. ומיהו ת״ק חשיב להו בכלל לאוי התלם, לפי שאינו יכול לחרוש בשוורים אא״כ הולך עמהם ומנהיגם:

י **מנין שהוא סמוך לארבעים.** שגורם לומר אחריו ארבעים, דהיינו תשע ושלשים. אי הוה כתיב ארבעים במספר, הוה אמינא ארבעים במנינא, השתא דכתיב במספר ארבעים, במספר הגורם לומר אחריו ארבעים, דהיינו תשע ושלשים:

והיכן הוא לוקה את היתירה. שאינה ראויה להשתלש. דתשע ושלשים ראויות להשתלש, שליש מלפניו ושתי ידות אחת על כתף זו ואחת על כתף זו, וזו של ארבעים היכן לוקה אותה:

בין כתפיו. ואין הלכה כר׳ יהודה:

יא **אין אומדין אותו וכו׳** שכל הלוקין בב״ד היו צריכין לאמדן בתחלה שלא ימותו מחמת ההכאות. מדכתיב לא יוסיף, מכלל שאם צריך לגרוע גורעין:

אלא במכות הראויות להשתלש. ואין מוסיפין לעולם על האומד:

אמדוהו לקבל ארבעים. חסר אחת. אלא לישנא דקרא נקט:

אמדוהו אומד אחד. לשתי מלקיות. כגון אמדוהו ללקות ארבעים ושתים:

ואם לאו. שלא אמדוהו אלא למלקות אחת:

יב **על העמוד.** שהוא נעוץ בקרקע זקוף וגבוה כדי להשען עליו:

וחזן. שמש שליח בית דין:

נפרמו. נקרעו חוטי התפירה:

מאחוריו. של הלוקה:

ורצועה של עגל. שנאמר ארבעים יכנו, וסמיך ליה לא תחסום שור בדישו:

כפולה לשנים ושנים לארבעה. ארבע רצועות תפורות זו על גבי זו.

ושתי רצועות. דקות של חמור:

עולות ויורדות בה. כעין קלקלי של אוכף. וטעמא, משום דכתיב (ישעיהו א׳:ג׳) ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו, אמר הקב״ה יבוא מי שמכיר אבוס בעליו ויפרע ממי שאינו מכיר אבוס בעליו:

יג **ידה טפח.** בית יד שהרצועה תלויה בה, ארכו טפח:

ורחבה. של רצועה של עגל טפח:

וראשה מגעת על פי כריסו. לכך צריך שיהא בבית יד של רצועה נקב, שהחזן המלקה יכול להאריך ולקצר הרצועה כרצונו. שאין מלקין לאדם אלא ברצועה שראשה מגעת על פי כריסו שהוא טבורו:

שליש מלפניו. דכתיב (דברים כ״ה:ב׳) והכהו לפניו כדי רשעתו, לפניו כדי רשעתו אחת, ולאחריו כדי שתים. מלפניו, על לבו. מאחריו. שליש על כתף זו ושליש על כתף זו:

מכה בידו אחת. אבל כשמגביה הרצועה מגביה בשתי ידיו:

בכל כחו. דכתיב (שם) מכה רבה:

יד **והקורא קורא.** דכתיב (ויקרא י״ט:כ׳) בקורת תהיה, בקריאה תהא, שקורין עליו אם לא תשמור לעשות וגו׳. וגדול שבדיינים קורא, והסמוך לו מונה, והשלישי אומר על כל הכאה והכאה. ומצוה על הקורא לצמצם להשלים המקראות בסוף המלקות, ואם לא צמצם חוזר וקורא פעם שניה וממהר לקרוא ולהשלים כשישלים המלקה להלקות:

ואם מת תחת ידו פטור. מפני שמכהו ברשות:

הוסיף לו. כגון דטעה במנינא:

נתקלקל. שהוציא רעי מחמת ההכאה:

פטור. דכתיב (דברים כ״ה:ג׳) ונקלה אחיך לעיניך, והרי נקלה שנתלכלך:

ואשה אף במים, דבושתה מרובה. ואין הלכה כר׳ יהודה:

טו **נפטרו מידי כריתתן.** אם עשו תשובה:

העושה מצוה אחת על אחת כמה וכמה. אית דמפרשי, דעל חייבי כריתות שלקו קאמר, מי שקיבל עליו הדין ועשה מצוה כשלקה, על אחת כמה וכמה שתינתן לו נפשו ויפטר מידי כרת, שמדה טובה מרובה על מדת פורענות. ואית דמפרשי, דמלתא באנפיה נפשה קאמר, להודיע מתן שכרן של מצות, ק״ו מעונשן של עבירות:

ממקומו הוא למד. מחייבי כריתות דאיירי בהו אנו למדין שהיושב ולא עבר עבירה מעלין עליו שכר כעושה מצוה. דכתיב בעריות (ויקרא י״ח:ה׳) ונכרתו הנפשות, ואומר (שם) אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וסמיך ליה לא תקרבו לגלות ערוה, הרי שמי שיושב ואינו מגלה ערוה הכתוב קוראו עושה מצוה, וכתיב ביה וחי בהם, כדרך שהעניש כרת במי שעושה עבירה. וזה דוקא במי שבא עבירה לידו וכבש יצרו ולא עשאה, כיוסף הצדיק וכיוצא בו:

טז **לפיכך הרבה להם תורה ומצות.** כגון פרשת שקצים ורמשים כדי להרבות שכר כשהן בדילים מהם, אע״פ שבלאו הכי לא היו אוכלין אותן שנפשו של אדם קצה בהן:

למען צדקו. להצדיק את ישראל ולזכות אותן: